

Павло ШУШПАНОВ

НÓ×ÄÑÍ ² ÒÄÍ ÄÄÍ Ö²- ÒÀ Í ÄÐÑÍ ÄËÏËÄË ÐÍ ÇÄËÏËÏ
ÏÐÏÄÍ ÄÍ - ÄÍ ²ÄÄÄÏ²- Í ÄÑÄËÄÍ Í Ò: ÐÄÄ²Í Í ÄËÛÍ ËË ÄËÌ ²Ð

Висвітлено сучасний перебіг зовнішньої трудової міграції населення в регіоні на основі соціологічних досліджень, проведених автором. Проаналізовано перспективи розвитку процесів трудової еміграції населення в Тернопільській області.

In the article, through the author of sociological research, highlights current flow of foreign labor migration in the region. In addition, analysis of prospects of labor immigration population in the Ternopil region.

Кризові явища, що простежуються протягом останніх років в економіці України, створюють передумови для подальшого виїзду українців на тимчасову роботу за кордон. Це стосується насамперед західних областей України, де трудова еміграція поширилася ще на початку нового тисячоріччя. Поряд із цим, недосконалість статистичного обліку та нелегальний виїзд українців за кордон потребують ґрунтовного дослідження на як державному, так і на регіональному рівнях.

Протягом останніх років проведено низку досліджень із питань трудової еміграції українців, що дало змогу сформувати значну статистичну базу і на основі цього запропонувати заходи щодо регулювання трудової еміграції в Україні. Зокрема, дослідженню сучасних тенденцій та перспектив розвитку трудової еміграції населення приділяють значну увагу фахівці Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. Водночас на регіональному рівні зазначені питання потребують подальших ґрунтовних наукових досліджень.

У зв'язку з цим автор підготував і виконав повторне вибіркоче соціологічне дослідження зовнішньої трудової міграції населення Тернопільської області. Перше аналогічне дослідження проведено у 2007 р.

При розробленні соціологічного дослідження вибіркова сукупність сформована на основі рівномірного пропорційного розподілу опитаних за статтю, віковими групами, у різних населених пунктах, відповідно до свого статусу і виконана методом цільового добору респондентів. Анкета містила 83 запитання соціально-економічного та демографічного змісту, а опитування проведене методом інтерв'ю.

Усього в опитуванні взяли участь 350 респондентів із різних населених пунктів Тернопільської області віком від 16 до 69 років (поділених на 11 вікових груп), тобто було представлено все економічно активне населення області.

Опитування виконано у липні 2011 р., а збір, опрацювання й аналіз даних за результатами соціологічного дослідження здійснені в серпні цього ж року.

Проаналізуємо за результатами соціологічного дослідження сучасні тенденції та перспективи трудової еміграції населення Тернопільщини.

Досвід тимчасової роботи за кордоном мають 24,8% всього економічно активного населення області. Зазначимо, що за результатами попереднього соціологічного дослідження частка осіб із досвідом тимчасової роботи за кордоном становила 16,7%, а отже обсяги трудової еміграції населення нарощуються.

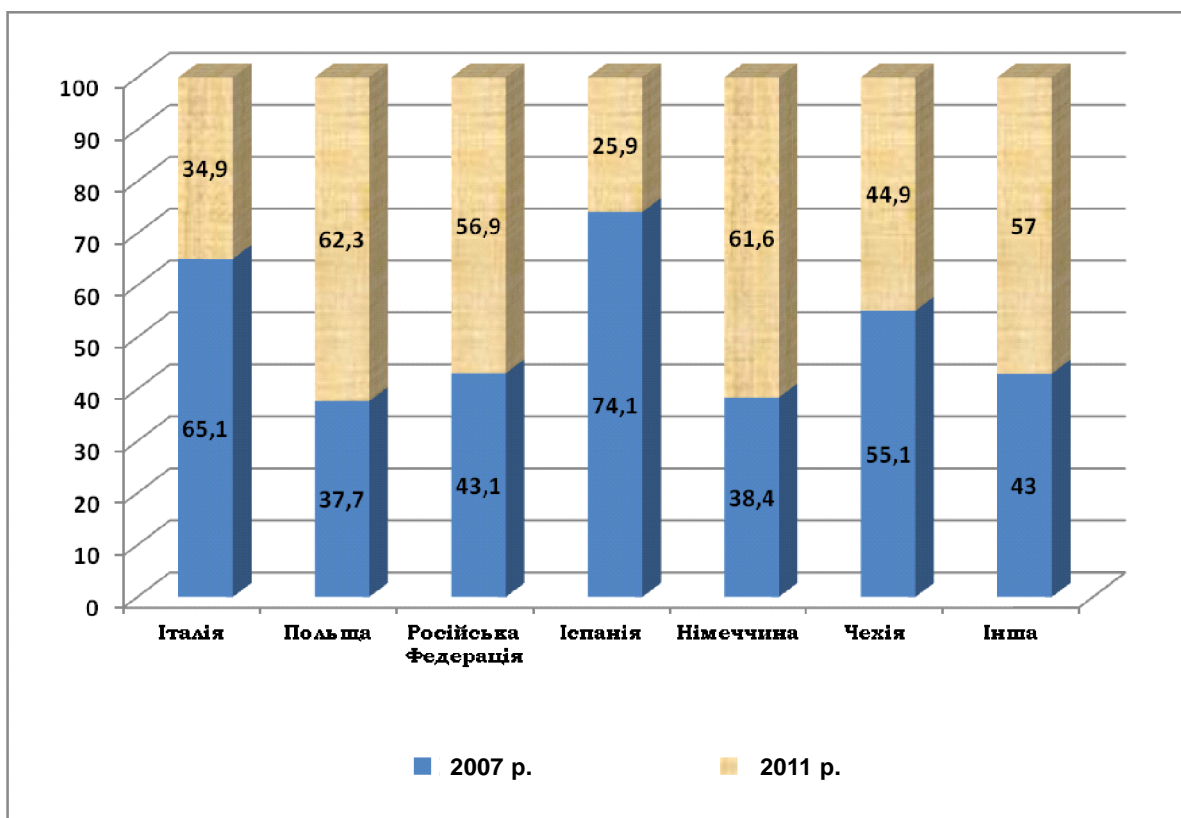
Кількість опитаних респондентів у різних вікових групах визначена пропорційно до чисельності чоловічого та жіночого населення кожної вікової групи в даній місцевості. В опитуванні взяли участь 56,8% жінок та 43,2% чоловіків від загальної чисельності респондентів.

Водночас, незважаючи на те, що в загальній масі населення регіону переважають жінки, мобільнішими стосовно закордонних трудових міграцій є чоловіки – 58,6% проти 41,4%. Це стосується

як міського населення, так і осіб з сільської місцевості. Порівнюючи отримані дані з результатами аналогічного дослідження 2007 р., слід зазначити, що тоді дещо активнішими у трудових переміщеннях були жінки – 54,3%, а частка чоловіків становила 48,6%.

Продовжуючи аналіз соціологічного дослідження, наголосимо, що досвід тимчасової роботи за кордоном має 54,1% міського населення та 45,9% сільського населення Тернопільської області, тоді як у загальній структурі населення області переважає сільське населення – 56,2%.

Заслуговує на увагу географія зовнішніх трудових міграцій населення Тернопільської області на основі аналізу осіб, які перебували за кордоном на тимчасовій роботі з 2007 р. до 2011 р. (рис. 1).

Рис. 1. Остання країна перебування за кордоном на тимчасовій роботі осіб із Тернопільської області, %

* Примітка. Склад автор за результатами соціологічних досліджень.

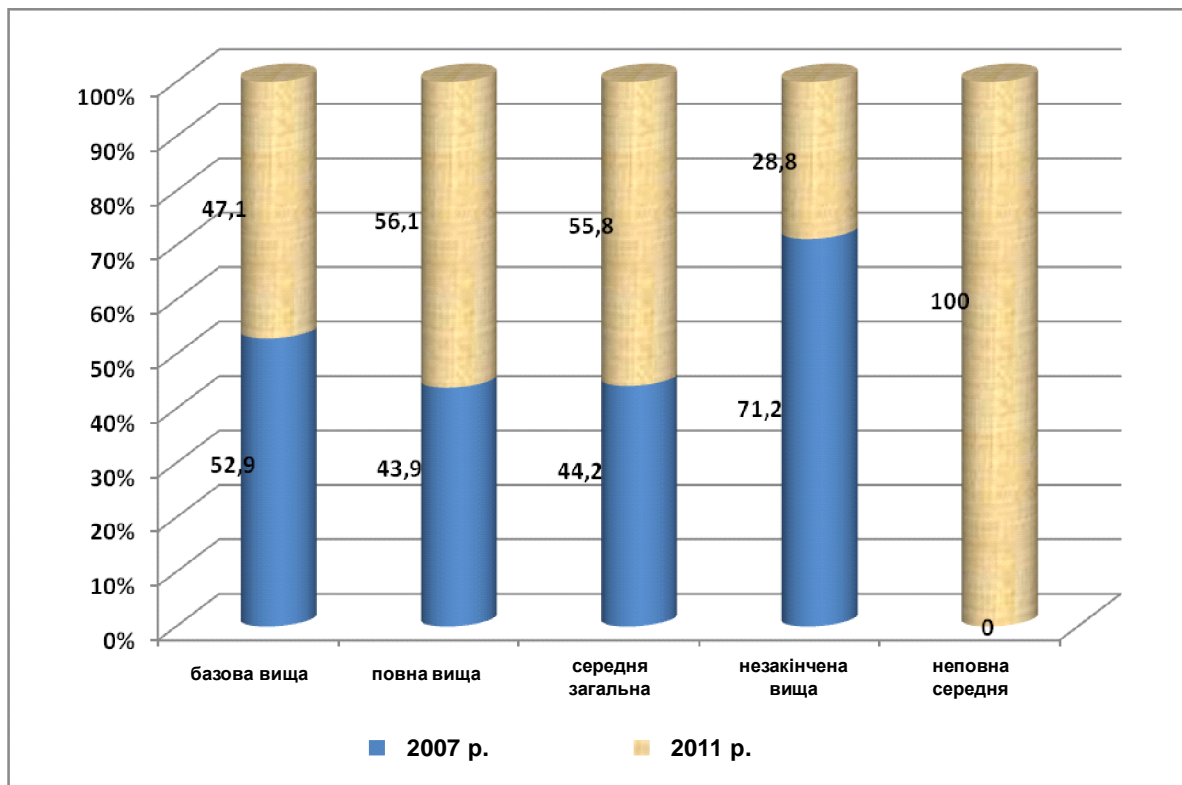
Як бачимо, протягом останніх чотирьох років наполовину зменшилася частка осіб, котрі мають досвід тимчасової роботи в Італії. Крім цього, значно зменшилася частка осіб із досвідом тимчасової роботи в Іспанії, а оскільки трудові поїздки до зазначених країн є переважно довготермінові, можна припустити, що більшість наших громадян легалізовані та постійно перебувають на тимчасовій роботі в цих країнах.

Натомість суттєво збільшилася кількість виїздів на тимчасову роботу за кордон до прикордонної Польщі та Російської Федерації, а також до Німеччини.

Зазначені відмінності зумовлені низкою чинників. По-перше, трудова міграція до прикордонних країн є короткотерміновою, де особи зайняті переважно у будівельній галузі та сільському господарстві. По-друге, протягом останніх чотирьох років у статевій структурі трудових емігрантів відбулися кардинальні зміни, зокрема, частка чоловіків зросла з 48,6% до 58,6%. По-третє, якщо розглянемо статеву структуру трудових емігрантів до цих країн, то побачимо, що значно активнішими є чоловіки. Зокрема, до Російської Федерації виїжджає 77,8% чоловіків і 22,2% жінок, до Польщі – 63,6% чоловіків

та 36,4% жінок, до Німеччини – 66,7% чоловіків і 33,3% жінок. По-четверте, за останніх чотири роки обсяги будівельних робіт, виконаних у Тернопільській області, зменшилися з 773661 тис. грн. у 2007 р. до 464569 тис. грн. у 2010 р., що відповідно супроводжувалося вивільненням працівників і можливим їхнім працевлаштуванням за кордоном¹. Враховуючи те, що в будівельній галузі зайняті переважно чоловіки, то зміни статевої структури та географії зовнішніх трудових міграцій є цілком зрозумілими.

Продовжуючи аналіз сучасних тенденцій трудової еміграції населення, розглянемо зміни в освітньому рівні трудових мігрантів із Тернопільської області (рис. 2).

Рис. 2. Рівень освіти осіб із досвідом тимчасової роботи за кордоном у Тернопільській області, %

* Примітка. Склав автор за результатами соціологічних досліджень.

Як бачимо, протягом останніх чотирьох років освітній рівень сучасного трудового мігранта з Тернопільщини підвищився. Порівняно з 2007 р. на 11% зросла частка осіб із повною середньою загальною освітою і на 12% – з повною вищою освітою. Натомість дещо зменшилася частка закордонних трудових мігрантів із базовою вищою освітою та істотно зменшилася – з незакінченою вищою освітою. Крім цього, серед опитаних осіб із досвідом роботи за кордоном не виявилось жодного з неповною середньою освітою.

Для подальшого аналізу новітніх тенденцій зовнішньої трудової міграції населення Тернопільської області доцільно порівняти соціальне становище осіб із досвідом тимчасової роботи за кордоном і решти економічно активного населення регіону за період із 2007 р.

Із табл. 1 видно, що у Тернопільській області особи з досвідом тимчасової роботи за кордоном чіткіше асоціюють себе з певним соціальним класом, а близько 15% економічно активного населення, не залученого до зовнішньої трудової міграції, не впевнене у власній належності до певної верстви суспільства.

¹ Головне управління статистики у Тернопільській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ternstat.tim.net.ua/arxivBD.html>

Розподіл населення за суспільними верствами, %

Належність населення до соціального класу	Респонденти, які			
	брали участь		не брали участі	
	у зовнішній трудовій міграції			
	2007 р.	2011 р.	2007 р.	2011 р.
Нижчого	14,3	9,3	14,9	5,1
Середнього	62,7	78,1	64,9	76,2
Вищого	22,7	6,9	1,2	3,9
Важко відповісти	–	5,7	18,9	14,8

* Примітка. Склад автор за результатами соціологічних досліджень.

Водночас, порівнюючи ці дослідження, доцільно зазначити, що значно зросла частка тих, котрі серед як трудових мігрантів, так і осіб, не залучених до трудової міграції, які зараховують себе до середньої верстви суспільства. Проте це стосується не лише трудових мігрантів, а й осіб, які не здійснювали закордонних трудових поїздок. Окрім цього, значно менше осіб із досвідом тимчасової роботи за кордоном зараховують себе до нижчого чи вищого суспільного прошарку.

Для глибшого аналізу соціального розшарування економічно активного населення Тернопільщини, залученого або не залученого до трудової еміграції, розглянемо дані «соціальних сходів», що дають змогу ґрунтовніше простежити відмінності у соціальному розшаруванні економічно активного населення Тернопільської області (рис. 3).

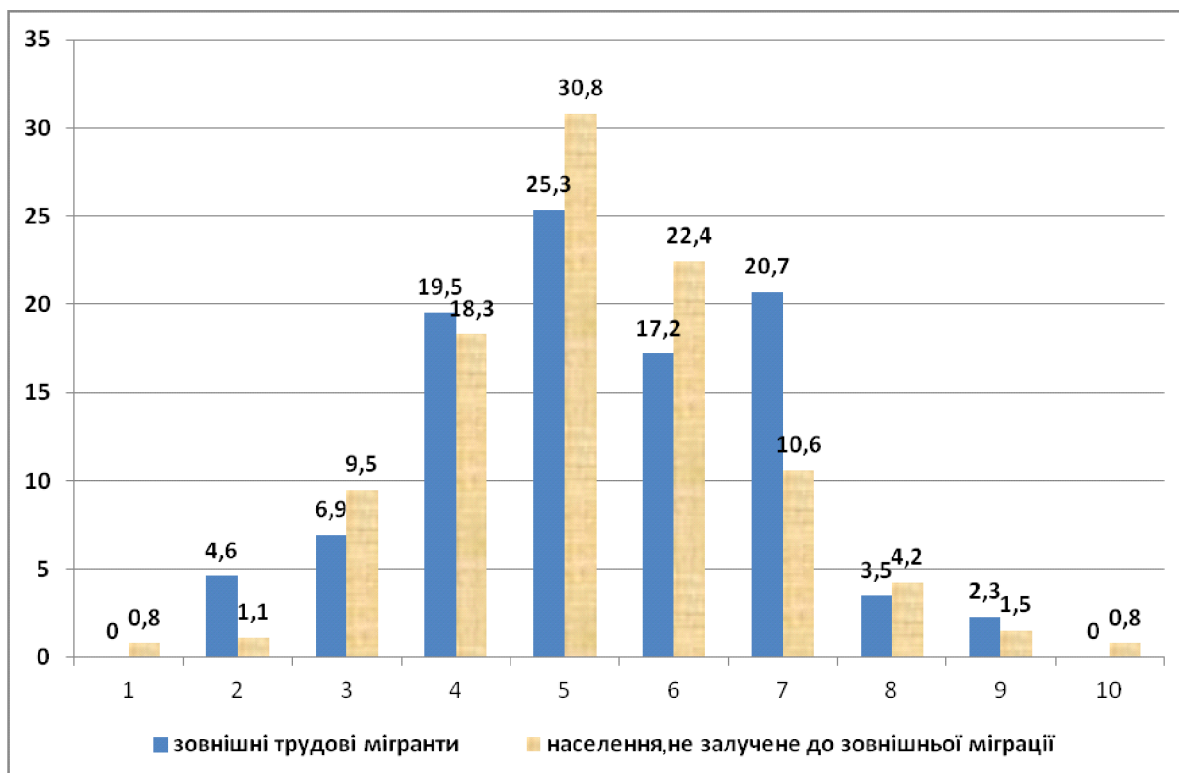

Рис. 3. Соціальне розшарування економічно активного населення Тернопільської області, %

* Примітка. Склад автор за результатами соціологічних досліджень.

Разом із цим, оцінюючи перспективи розвитку трудової еміграції, варто зазначити, що за даними останнього дослідження, бажання виїхати за кордон протягом найближчого року виявили 14,7% респондентів, 70,0% – не планують виїздити, а 13,2% – не можуть висловити напевне своїх намірів. Серед тих, хто планує виїхати за кордон, 59,1% – на тимчасову роботу, 16,7% – у гості до родичів або друзів, 9,1% – у туристичну поїздку, 6,1% – на постійне місце проживання.

Потенційну здатність до трудової міграції проявляє переважно молода частина населення, зокрема особи віком 16–19 і 25–29 років, або практично третина всіх гіпотетичних трудових емігрантів. Це свідчить про значну міграційну рухомість молоді, бажання спробувати працювати за кордоном і виявити здібності та вміння. Водночас ця перспектива пояснюється складністю працевлаштування з належним рівнем оплати праці.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що за останніх чотири роки у Тернопільській області відбулися суттєві зміни в процесах трудової еміграції населення. Тому, проводячи паралелі між дослідженнями, слід звернути увагу на такі аспекти: збільшується частка осіб із досвідом тимчасової роботи за кордоном; у статевій структурі трудових емігрантів переважають чоловіки, хоча їхня частка в структурі населення регіону є меншою; підвищується освітній рівень трудових емігрантів; зростають обсяги трудової еміграції до прикордонних із Україною країн (Польща, Російська Федерація); зменшується кількість виїздів на тимчасову роботу за кордон у країни Південної Європи (Італія, Іспанія, Португалія); виїзди на тимчасову роботу за кордон є зазвичай короткотерміновими.

Література

1. *Зовнішня трудова міграція населення України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://openukraine.org/doc/BK-MIGR-END.pdf>*
2. *Населення України. Трудова еміграція в Україні. – К. : Ін-т демографії та соціал. дослідж. ім. М. В. Птухи НАНУ, 2010. – 233 с.*
3. *Позняк О. В. Міграційні процеси в Україні: сучасний стан і перспективи / О. В. Позняк ; Ін-т демографії та соц. дослідж. НАНУ. – Умань, 2007. – 276 с.*
4. *Позняк А. Внешние трудовые миграции в Украине / А. Позняк // Менеджер по персоналу. – 2008. – № 10. – С. 16–22.*
5. *Майданік І. П. Українська молодь на ринках праці зарубіжних держав / І. П. Майданік. – К. : Ін-т демографії та соціал. дослідж. ім. М. В. Птухи НАНУ, 2010. – 176 с.*
6. *Шушпанов П. Закордонна трудова міграція в Тернопільській області: причини виїзду і наслідки для мігрантів / П. Шушпанов // Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України. – 2008. – № 13. – С. 80–84.*